

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Поляков Є. В.

У статті визначено поняття міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності, форми взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України з аналогічними правоохоронними органами інших країн у протидії незаконному обігу наркотичних засобів. Визначені основні недоліки та можливі напрями щодо удосконалення.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, міжнародне співробітництво, обіг наркотиків, взаємодія, форми співпраці.

В статті определено понятие международного сотрудничества в сфере оперативно-розыскной деятельности, формы взаимодействия оперативных подразделений правоохранительных органов Украины с аналогичными правоохранительными органами других стран в противодействии незаконному обороту наркотических средств. Определены основные недостатки и возможные направления по совершенствованию.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, международное сотрудничество, оборот наркотиков, взаимодействие, формы сотрудничества.

The article defines the concept of international cooperation in the field of operational-search activity, the form of interaction of operational units of law enforcement agencies of Ukraine with similar law-enforcement bodies of other countries in counteracting illicit drug trafficking. The main shortcomings and possible directions for improvement are identified.

Key words: operative-search activity, international cooperation, drug turnover, interaction, forms of cooperation.

Актуальність. Проблематика боротьби зі злочинністю, особливо з організованими транснаціональними формами злочинності, нині набуває ще більшої актуальності та глобального характеру. Найбільш суспільно-небезпечними та розповсюдженими видами злочинів є організована транснаціональна злочинність, міжнародний тероризм, торгівля людьми, незаконна міграція, наркобізнес, торгівля зброєю та інші, які становлять небезпеку не тільки для України чи окремих держав, але й для всього людства. Отже, це потребує спільних зусиль і повсякденного міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

Враховуючи стан і тенденції контрабанди наркотичних засобів, цей процес в Україні та в усьому світі набув поширеності та якісно нового характеру. Специфічне географічне розташування України, використання її території для транзиту наркотичних речовин, а також наявність власної внутрішньої системи виробництва та збуту наркотичних засобів практично зробило нашу країну джерелом збагачення національного та міжнародного криміналітету. Проблема запобігання незаконному обігу наркотичних засобів була й залишається питанням, що привертає увагу широкого кола спеціалістів у

сфері кримінального права, теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесу, криміналістики.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах - це передбачена міжнародними договорами, національним кримінально-процесуальним законодавством та заснована на принципі взаємності форма міжнародного співробітництва, що полягає у проведенні компетентними органами запитуваної держави на її території процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів у зв'язку з виконанням доручень та з метою сприяння розслідуванню кримінального провадження, що підслідне компетентним органам запитуючої договірної сторони [1, с. 230]. Стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності як: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями, що здійснюються відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [2].

Статистичні дані МВС України свідчать про значне поширення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. Так, у 2016 році до Єдиного реєстру досудових розслідувань були внесені дані про 57 970 розпочатих кримінальних проваджень у цій сфері, серед яких за ст. 307 Кримінального кодексу України «Незаконне виробництво, придбання, перевезення чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» — 14 780 кримінальних проваджень [3]. Зрозуміло, що за такого стану справ потрібне об'єднання зусиль світового співтовариства у боротьбі з такими злочинами, розробка практичних рекомендацій з їх розслідування.

Бажаючи зміцнити міжнародний мир та безпеку, а також залучатися до ефективної багатосторонності та мирного вирішення спорів, з метою досягнення цих цілей у рамках ООН, ОБСЄ та Ради Європи, між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі - Сторонами), було підписано політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом 21 березня 2014 року. У статті 21 вищевказаної Угоди йдеться про співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин. У процесі співробітництва Сторони мають співпрацювати в питаннях, що стосуються боротьби з незаконним обігом наркотиків, базуючись на спільно погоджених принципах, що відповідають міжнародним конвенціям у цій сфері, до того ж беручи до уваги Політичну декларацію та Декларацію

про керівні принципи скорочення попиту на наркотики, прийняті на двадцятій спеціальній сесії з наркотиків Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у червні 1998 року [4]. Слід зазначити, що принцип взаємодії визнається одним із пріоритетних у запобіжній діяльності міжвідомчих міжнародних структур, зокрема й щодо запобігання контрабанді наркотичних засобів.

Сучасна контрабанда наркотичних засобів характеризується високим ступенем організованості, технічною оснащеністю та міжнародними зв'язками. Тому боротьба із цими правопорушеннями не може бути ефективною без тісного міжнародного співробітництва. Найбільш результативною є співпраця оперативно-розшукових підрозділів, які використовують у цьому напрямі можливості бюро «Інтерпол» [5].

Узгодження зусиль оперативно-розшукових підрозділів особливо необхідне на міждержавному рівні. Досягнути ефективності протидії запобігання незаконному обігу наркотичних засобів можна тільки спільними зусиллями. Міжнародна співпраця здійснюється на різних рівнях і в різних формах.

Згідно з експертними оцінками міжнародне співробітництво оперативно-розшукових підрозділів на практиці виявляє себе досить слабко, оскільки інформація щодо боротьби зі злочинністю, як правило, приховується від представників правоохоронних структур іноземних держав [6, с. 33]. Значна частина інформації передається з урахуванням взаємної довіри між керівниками правоохоронних структур суміжних країн. Однак організація боротьби з запобігання незаконному обігу наркотичних засобів не повинна ґрунтуватися тільки на хороших робочих контактах керівників відповідних органів. Має бути створена ефективно функціонуюча міжнародна інформаційно-пошукова система, яка дозволить координувати дії міжнародних міжвідомчих структур із розшуку й затримки правопорушників.

Міждержавне співробітництво оперативно-розшукових підрозділів України та інших країн у сфері запобігання контрабанді наркотичних засобів має виявлятися у таких формах:

1. Поточний обмін оперативною, статистичною, науково-методичною та іншою інформацією про стан наркозлочинності, обмін новими зразками наркотиків та прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу, інформацією для поповнення єдиного банку даних про транснаціональні злочинні групи та їхніх лідерів, причетних до незаконного обігу наркотиків та прекурсорів, оперативними відомостями й інформацією, що становить взаємний інтерес. Така необхідність виникає тоді, коли в процесі проведення оперативно-розшукової діяльності одержано інформацію, що потребує дій, які не входять до компетенції відповідного оперативно-розшукового підрозділу. До цього належать статистичні відомості про рівень, структуру і динаміку скоєння правопорушень у цій сфері, інформація про незаконне виготовлення, виробництво, придбання, розповсюдження та контрабанди наркотичних засобів, які мають місце за межами України. Проте серед негативних факторів можна виділити такі, як відсутність єдиної системи обміну інформацією, незадовільне налагодження співпраці керівників потенційних взаємодіючих підрозділів, недосконалість правової основи, відмінності законодавства у проведенні оперативно-розшукових заходів.

2. Сумісне проведення спеціальних операцій,

окремих оперативно-розшукових заходів, що вимагають комплексного використання взаємодіючих сил та засобів, а також проведення спільних слідчих дій, оперативно-профілактичних заходів, в тому числі з використанням методу контрольованої поставки, і надання правової допомоги у цивільних та кримінальних справах, створення та зміцнення спеціалізованих підрозділів з боротьби з незаконним обігом наркотиків, оснащення їх сучасними приладами для виявлення та ідентифікації. На сучасному етапі розвитку подібні спеціальні операції проводяться з метою виявлення незаконного посіву маку та конопель на територіях, що мають спільну межу, перевірки наркотичних притонів, відпрацювання місць загального користування, виявлення наркотичної контрабанди та осіб, що розповсюджують наркотичні засоби та прекурсори.

3. Здійснення спільних наукових досліджень, видання методичних рекомендацій, бюлетенів, журналів, інших науково-практичних видань для розробки заходів боротьби з контрабандою наркотичних засобів. Водночас явним недоліком цієї форми співпраці є відсутність регулювання обміну інформації з іншими країнами, особливо у частині засекреченої інформації.

4. Створення спільних груп для боротьби з контрабандою наркотичних засобів.

5. Здійснення аналізу стану, структури, динаміки і наслідків незаконного обігу наркотиків та прекурсорів, результатів роботи щодо попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з ним, вироблення на його основі рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання, форм і методів спільної діяльності.

6. Проведення скоординованої спільної політики у сфері протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів у рамках відповідних міжнародних організацій.

7. Проведення консультацій з питань практичної взаємодії, узгодження спільних підходів та принципів під час розробки міжнародних договорів та інших документів у сфері протидії незаконному обігу наркотиків та прекурсорів.

8. Обмін досвідом роботи компетентних органів держав-учасниць СНД з попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків та прекурсорів, проведення спільних конференцій, семінарів, зборів, консультацій та нарад [7].

Проаналізувавши стан нормативно-правової регламентації діяльності міжнародних організацій у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, можна дійти висновку про ефективність досвіду міжнародної взаємодії держав. Дієвим міжнародним фактором попередження незаконного обігу наркотиків виступають структури ООН, за якими необхідно і в подальшому зберегти головну відповідальність за підтримання безпеки держав світового співтовариства в окресленій сфері, зміцнивши контрольні функції, підвищивши потенціал і ефективність реагування на ці процеси.

Серед форм взаємодії окремих оперативних підрозділів, вироблених практикою сьогодення, є участь у слідчо-оперативних групах. Слідчо-оперативні групи створюються для реалізації оперативних розробок щодо наркоділків, що займаються збутом наркотичних засобів, злочинна діяльність яких має багаторазовий

характер. Але на даному етапі розробки законодавства для включення у слідчо-оперативну групу оперуповноваженого працівника іншої країни немає правового поля.

Залишається невирішеною проблема розробки системи «транскордонних оперативно-розшукових заходів» у боротьбі з запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, правової бази їх проведення, механізму дій щодо одержання й використання оперативної інформації. Розвиток нових складних транскордонних оперативно-розшукових заходів, таких як легендовані підприємства, установи і організації, підвищуватиме ефективність міжнародної боротьби з запобігання незаконному обігу наркотичних засобів [8, с. 19].

Висновки. Міжнародне співробітництво держав знаходиться у постійному процесі самовдосконалення й тому може природно змінюватися, поповнюватися новими формами. Необхідним є удосконалення законодавчого та нормативно-правового регулювання залучення матеріалів оперативно-розшукової діяльності до кримінальної справи у разі їх отримання у порядку міжнародної правової допомоги. Слід удосконалювати методи збирання оперативної інформації на міжнародному рівні з метою встановлення діяльності організованих злочинних угруповань, їх структури, перехоплення відповідної інформації протиправного характеру; забезпечення захисту потерпілих і свідків; розроблення механізмів, які дозволять забезпечити вилучення незаконних доходів, і таким чином сприяти їх конфіскації та відшкодуванню заподіяних злочином збитків. З огляду на катастрофічну ситуацію із поверненням в Україну доходів і майна, одержаних внаслідок корупційних злочинів, злочинів, учинених в рамках організованої злочинної діяльності, прийняття нових прогресивних законів, які усувають «прогалини» у старому законодавстві та унеможливають різноманітні схеми виводу злочинного капіталу із країни, є тими реальними діями із відновлення справедливості у суспільстві та покаранні винних осіб.

Література

1. Бараннік Р.В. Співробітництво та допомога у кримінальних справах: співвідношення понять. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №1. 2015. С. 224-232 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. БВР. 1992. № 22. Ст. 303 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Статистичні дані МВС України «Звіт про результати роботи слідчих підрозділів ОВС з досудового розслідування у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (розділ XIII КК України) за 2013 рік». URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/comevoint/doccatalog/document?id=56219>.
5. Матеріали спільної колегії МВС України та ДМС України від 12.11.2001 р. Рішення затверджено наказом ДМСУ від 29.11.2001 р. № 777. URL: <http://www.minjust.gov.ua>.
6. Марущак В.П. Про стан злочинності у відношенні культурних та історичних цінностей на території Російської Федерації. Збірник доповідей та нормативно-правових актів держав-учасниць СНД з проблем збереження культурних цінностей. М.: Кодекс, 2001. С. 28-33 с.
7. Карпенко Є.М. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах інтерполу та Європолу): [монографія]. К. 211с.
8. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: Проблеми теорії і практики: Матер. Круглого столу. Дніпропетровськ, 2010.

Поляков Є. В.,

*кандидат юридичних наук, полковник поліції,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ*